

ВІДГУК

офіційного опонента – доцента кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

кандидата педагогічних наук, доцента, Розлуцької Галини Миколаївни на дисертацію Мухаць Романа Миколайовича «Український театральний рух у Східній Галичині в контексті формування національної ідентичності дітей та молоді (друга половина XIX – 30-ті рр. XX ст.)»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із державними чи галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки

Сучасний етап розбудови вітчизняної освіти в умовах важких суспільно-політичних та економічних випробувань спонукає до пошуків моделей наскрізного національно-патріотичного виховання. Однак теорія та практика формування національної ідентичності дітей та молоді засобами українського театального мистецтва є практично не розробленою та потребує всебічного комплексного вивчення. Сьогодні відчувається потреба вивчення історичного досвіду виховної ролі театального мистецтва, яке тисячоліттями впливало на ідентифікаційні процеси.

В сучасних умовах розбудови національного шкільництва ідеї українського театального руху Східної Галичини стосовно формування національної ідентичності дітей та молоді не втратили свого актуального звучання. Відтак дисертаційне дослідження Р.М. Мухаць є, безумовно, актуальним, своєчасним і перспективним, слугує науковим доробком до праць, присвячених окресленій проблемі.

Важливо зазначити, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти як складова комплексних наукових проблем «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (номер державної реєстрації 0108U007644) та «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (державний реєстраційний номер 0113U001233. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 17 від 19 жовтня 2017 р.).

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність і новизна

Щодо ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відзначимо, що Р.М. Мухаць чітко охарактеризував ступінь розробленості наукової проблеми

на перетині історії, педагогіки, культурології, мистецтвознавства, літературознавства, коректно визначив науковий апарат дослідження. Найбільш істотні наукові результати, що представлені дисертантом:

– *здійснено* цілісну реконструкцію розвитку театрального руху Східної Галичини у контексті просвітницько-виховних тенденції національної культури другої половини XIX – 30-х рр. XX століття та з'ясовано його вплив на формування національної ідентичності особистості;

– *обґрунтовано* періодизацію, яка відображає основні етапи розвитку українського театрального руху в Східній Галичині другої половини XIX – 30-х рр. XX ст. відповідно до тогочасних суспільно-історичних та культурно-освітніх реалій;

– *визначено* можливості екстраполяції досвіду національного виховання дітей та молоді засобами театрального мистецтва на сучасну освітньо-виховну практику.

3. Нові факти одержані пошукачем

Дисертаційна робота Р.М. Михачь є комплексним дослідженням, у якому завдяки аналізу архівних матеріалів, використання публікацій у педагогічній періодиці досліджуваного періоду, а також систематизації фактичного матеріалу із значної кількості джерел уперше:

– *реконструйовано* розвиток театрального руху Східної Галичини у контексті формування національної ідентичності дітей та молоді (друга половина XIX – 30-ті рр. XX ст.);

– *виявлено й обґрунтовано* форми, методи і засоби національного виховання у театральному русі Східної Галичини досліджуваного періоду, що сприяли формуванню національної ідентичності, почуття національної гідності, самобутності українського народу;

– *уведено до наукового обігу* невідомі й маловідомі факти й джерела з окресленої проблематики, зокрема матеріали документи та матеріали фондів Центрального державного історичного архіву України у Львові (фонди: 146, 179, 400, 514), Державного архіву Львівської області (фонди: 1, 296), відділів періодики, україніки та рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані на належному рівні, їх кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У роботі здійснено історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку театрального руху Східної Галичини у другій половині XIX – 30-ті рр. XX ст. у контексті формування національної ідентичності дітей та молоді. Варто відзначити чітку структурованість роботи, логічність викладу, якісне оформлення. Ознайомлення з текстом дисертації Р.М. Миханець дає підстави стверджувати, що робота відзначається фундаментальністю, ґрунтовністю дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною

методологічною базою, ретельним, усебічним вивченням і критичним аналізом наукових праць. Позитивне враження справляє джерельна база, яка засвідчує глибоке опрацювання проблеми, і належний рівень наукової підготовки автора, його наукову зрілість.

Отримання ряду нових результатів, які мають важливе теоретичне і практичне значення забезпечується грамотним використанням загальнонаукових методів: *аналізу; синтезу; індукції, дедукції, порівняння, систематизації, узагальнення тощо* (для визначення теоретичних основ дослідження), *історико-хронологічного* (для дослідження виникнення й розвитку театрального руху на західноукраїнських у контексті формування національної ідентичності молодого покоління); *історико-порівняльного* (для порівняння подій, явищ, фактів минулого з реаліями сьогодення); *методу реконструкції та конструювання* (для відтворення просвітницьких аспектів театрального руху Східної Галичини; *прогностичного* (для виявлення умов впровадження прогресивного історичного досвіду у практику сучасної освіти) методів.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів. Чітко виписано хронологічні та територіальні межі, охарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну й практичне значення роботи, подано інформацію про форми і сферу апробації та впровадження результатів дослідження, публікації автора, окреслено структуру дисертації, її обсяг.

У першому розділі – **«Теоретичні аспекти дослідження театрального руху як соціокультурного і просвітницького явища в українській педагогічній науці»** проаналізовано історіографію проблеми, в якій на підставі вивчення праць класиків (Д. Антоновича, М. Вороного, Б. Грінченка, О. Кисіля, І. Стешенка, І. Франка, С. Чарнецького та ін.), радянських науковців (Н. Арсенюк, О. Казимирова, Ю. Костюка, А. Обертинської, Ю. Станішевського та ін.) і сучасних розробок (Р. Берези, О. Боньковської, М. Гринишиної, М. Дергач, Т. Кремешної, З. Регейло, Н. Стадніченко, Н. Чечель) здійснено періодизація, яка відображає особливості просвітництва та культурно-освітньої діяльності театрального руху Східної Галичини (с. 21-22). Дисертантом розкрито теоретико-методологічну основу дослідження, з'ясовано сутність понять «національна ідентичність», «театр», «театральний рух», висвітлено суспільно-політичні й культурно-освітні передумови розвитку театрального руху в Східній Галичині. Наголошено, що в історії розвитку суспільно-політичної думки поняття «національної ідентичності» трактувалося по-різному, оскільки в ту чи іншу епоху домінували свої підходи до розуміння цього терміну. Найбільш поширеними були етно-культурний (національна ідентичність пов'язується з історією й духовною культурою народу) та національно-громадський (національна ідентичність асоціюється з громадянськими ідеями, які сприяють соціально-політичному й культурному

розвитку) підходи. В сучасних педагогічних і культурологічних дослідженнях домінує інтегративне трактування цього поняття, в якому поєднані обидва підходи. Далі сконцентровано увагу на презентації українського театру як соціальної інституції, реалізує комплекс правил поведінки, принципів, культурних норм і, водночас, завдяки якій передаються національні традиції, культура, здійснюється виховний вплив на особистість.

У другому розділі роботи – **«Просвітницько-виховні засади українського театрального руху в Східній Галичині (1848 – 1919 рр.)»** – присвячено вивченню ролі аматорських гуртків і театрів у піднесенні національно-культурного життя українців Східної Галичини, організації театральних осередків у навчальних закладах регіону, з'ясуванні внеску українських молодіжних товариств у розвиток театрального руху досліджуваного періоду.

Встановлено, що носієм просвітницьких тенденцій у ХІХ – на початку ХХ століття (а це період творення української культури недержавної нації) була інтелігенція, передусім священики, що зосередила увагу на етнічній спільності галицьких українців, виокремлюючи, передусім, такі складові національної ідентичності, як мова, історія, фольклор, мистецтво. Саме галицька інтелігенція стала першою, хто усвідомив вагому роль театрального мистецтва у вихованні й формуванні національної ідентичності українського населення Східної Галичини.

Виявлено й охарактеризовано форми, методи і засоби національного виховання у театральному русі Східної Галичини другої половини ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. Найпоширенішими формами національного виховання стали: відвідування вистав аматорських та професійних театрів; участь дітей та молоді у шкільних концертах, вечорах, імпрезах; залучення молоді до самодіяльної творчості, драмгуртків, шкільних театрів, хорової діяльності тощо. Методами – декламування, драматизації, спостереження, заохочення, створення виховуючих ситуацій тощо. Серед засобів патріотичного виховання важливого значення набули: українська мова та література, рідна історія, краєзнавство, народні звичаї й традиції, фольклор, духовна культура українського народу. Перелічені засоби були спрямовані на формування національної ідентичності, почуття національної гідності, самобутності, єдності української нації.

На основі аналізу репертуару й діяльності шкільних, аматорських та професійних театральних колективів Східної Галичини окресленого періоду встановлено, що формування ціннісних орієнтирів молодого покоління здійснювалося на: а) прикладах героїчної боротьби українського народу за свою свободу й незалежність у різні історичні періоди (княжа доба, українське козацтво, битва під Крутами, Акт злуки УНР й ЗУНР тощо); б) кращих зразках української літератури (інсценізація драматичних творів українських письменників, народних казок, дум, переказів, фольклорних творів); в) християнській традиції (морально-етична проблематика вистав). На нашу думку, цінними є намагання автора показати, що в досліджуваній період формується новий тип українського театру, адже на сцені з'являється

українець – людина, яка втілює в художньому образі український національний характер.

У третьому розділі – **«Еволюція ідей національного виховання у театральному русі Східної Галичини міжвоєнного періоду»** дисертантом розкрито особливості використання театального мистецтва у навчально-виховному процесі народних шкіл та українських гімназій Східної Галичини міжвоєнного періоду, виявлено виховний потенціал українського професійного та аматорського театру окресленого періоду. Беззаперечним досягненням автора вважаємо актуалізацію виховних ідей формування національної ідентичності засобами театального мистецтва в сучасну освітньо-виховну практику. Автором здійснено екстраполяцію історичного досвіду співпраці професійних театральних колективів із закладами освіти у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді, особливо у питаннях добору репертуару, залученні молоді до театальної діяльності, впровадженні у навчально-виховний процес закладів вищої освіти спеціальних театрознавчих курсів за вибором; організації шкільних аматорських театрів та драмгуртків з метою проведення тренінгів, лекцій, постановок вистав, що сприятимуть формуванню системи національних і загальнолюдських цінностей особистості, її творчому розвитку, креативності; посиленні уваги до діяльності молодіжних (студентських) театрів як важливої складової у національно-патріотичному вихованні молоді. Заслуговує на увагу виділення тих негативних тенденцій, що сьогодні гальмують розвиток театального аматорства та авторські рекомендації щодо популяризації аматорського дитячого й молодіжного театального руху в Україні.

Представлені висновки впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

На наш погляд, результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони можуть бути використані:

- для подальшого дослідження проблеми національного виховання крізь призму театального руху;

- для організації виховної роботи з метою формування і підвищення рівня національної свідомості сучасних дітей та молоді;

- можуть бути також використані науковцями й педагогами у процесі написання праць з історії педагогіки, літературознавства, історії української культури тощо; при створенні довідково-енциклопедичних видань і педагогічних антологій; при підготовці підручників, посібників, навчально-методичної літератури для закладів середньої і вищої освіти.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 15 публікаціях, із них: 6 – статті у наукових фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, 7 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення

результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам ДАК України та «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Основні положення дисертації широко апробовані на 11 міжнародних, 1 всеукраїнській науковій конференції та обговорювалися на міжкафедральному науковому семінарі з педагогічних спеціальностей Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.. Відтак вважаємо, що дисертація загалом пройшла належну апробацію.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Р.М. Михаць дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

6. Дискусійні положення та зауваження

Загалом позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. У п. 1.3 автором аналізуються просвітницькі аспекти театрального руху Східної Галичини, як руху, що прагнув поширювати освіту на західноукраїнських теренах (с. 28-29). Поряд із цим, доречно було б відзначити внесок галицьких театралів у розвиток національно-визвольних змагань сусідніх із Галичиною українських етнічних земель, зокрема, у формуванні національної ідентичності закарпатських українців. Варто було б вказати, що діяльність театральної трупи під керівництвом Ю. Шерегія, більшість якої у міжвоєнний період становили емігранти. Також доповнити відомостями про тісні контакти та співпрацю театралів на національно-просвітницькій ниві, результатом якої стало створення першого у Закарпатті українського професійного театру «Нова сцена» (м. Хуст).

2. У роботі з'ясовано, що зміст і сутність формування національної самосвідомості дітей на молоді засобами театрального мистецтва зазнавали певних трансформацій на різних історичних етапах. При цьому виникали нові форми, методи і засоби національного виховання. Дисертант зосередився, насамперед, на висвітленні їхніх організаційних засад. Вважаємо, що доцільніше було б більш виразно відобразити й еволюцію змісту педагогічного інструментарію упродовж хронологічних меж дослідження.

3. У п. 3.1 дисертант переконливо довів, що зміст і сутність формування національної самосвідомості підростаючого покоління у виховній традиції професійного українського театрального руху в Східній Галичині включає: знання, пошану, любов до своєї мови, історії, традицій, фольклору, мистецтва, культури; національні цінності (свобода, добробут, освіта, справедливість); духовний розвиток; патріотизм. Доцільно, було б рельєфніше розкрити націєтворчий потенціал шкільних театрів та драматичних гуртків.

4. Дисертаційне дослідження Р.М. Михаць володіє беззаперечним практичним значенням. Проте вважаємо, що підготовка й публікація програм, методичних рекомендацій спеціальних театрознавчих курсів тільки б підсилили прикладний аспект означеної проблеми.

5. Погоджуємось з автором, що афіші театральних вистав представляють певну історичну цінність, проте доцільніше у контексті досліджуваної проблеми було б подати у додатках матеріал, який би презентував виховний потенціал репертуару театрів або аналіз національної спрямованості змісту театральних постановок певного театального колективу, або кількісно відображав найбільш популярні виховні ідеї театральних постановок, тощо.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та не знижують позитивної оцінки рецензованого дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота «Український театральний рух у Східній Галичині в контексті формування національної ідентичності дітей та молоді (друга половина XIX – 30-ті рр. XX ст.)» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, що має теоретичне і практичне значення для загальної педагогіки та історії педагогіки, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор - Михаць Роман Миколайович - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Г.М. Розлуцька

Підпис доц. Г.М. Розлуцької підтверджую
В.о. вченого секретаря

В.В. Тимчак